

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Džiazuojantis žemaitis iš Žemaitijos Versalio

2013-04-04

ŽURNALAS: Muzikos Barai

TEMA: Muzika. Pučiamieji instrumentai

AUTORIUS: Gerimantas Statinis

DATA: 2013-04

Džiazuojantis žemaitis iš Žemaitijos Versalio

Gerimantas Statinis

Dūdų kampas

Jau 15 metų gyvuojančiame „Dūdų kampe“ lankėsi ne viena dešimtis garsių pūtikų, tačiau Lietuvos džiazo korifėjus Petras Vyšniauskas mus vis kažkaip aplenkdamas, matyt, būdavo išvykęs į gastroles po pasaulį. Šiandien, kai profesorius tapo valstybinio pučiamųjų instrumentų orkestro „Trimitas“ meno vadovu, ryžomės pakalbėti ne apie naujas pareigas, o apie tai, kas jam miela ir kas nepriimtina...

- Plungė vadinama Žemaitijos Versaliu, nuo kunigaikščių Oginskių laikų ji garsi savo muzikantais. Ar Jūsų šeimoje buvo daugiau grojančių, o gal turėjote šeimyninę kapelą?

- Tai, kad Žemaitijoje senos muzikavimo, o ypač pučiamaisiais instrumentais, tradicijos, stipriausiai prie to yra prisidėjusi dvarų kultūra. Kunigaikščiai Oginskiai, Plungėje ir Rietave turėję nuosavybę, neapsiėjo ir be muzikos. Buvo įsteigti orkestrai beveik tik iš vietinių žmonių, o mokytojai kviesti iš užsienio. Kaip žinome, Plungės orkestre fleita grojo M. K. Čiurlionis. Mano giminė tai taip pat palietė. Šiame regione XIX amžiaus pabaigoje buvo įleistos šaknys, kurios iki šiol Lietuvos kultūrai duoda didelės naudos. Pūtikų iš tų vietovių rasime visuose svarbiausiuose mūsų orkestruose ir kituose kolektyvuose nuo Klaipėdos iki Vilniaus. Prof. J. Domarkas pūtė klarnetą, prof. O. Balakauskas ir Klaipėdos meras V. Grubliauskas – trimitą, prof. J. Antanavičius – obojų...

- Jūsų pirmasis instrumentas buvo akordeonas, antrasis - klarnetas, kaip atsitiko, kad pasirinkote saksofoną? Juk sovietmečiu jis buvo laikomas vakarų

propagandos instrumentu, rusų poetas Pavelas Antokolskis rašė: „Nuo saksofono iki peilio - vienas žingsnis.“

- Tą, kas draudžiama, visada knieti paliesti. Taip man atsitiko su saksofonu, „vakarų propagandą“ pradėjau pūsti būdamas 10 metų. Man, paaugliui, saksofonas atrodė labai paslaptingas, gražus, prabangiai auksu ir sidabru blizgantis instrumentas, kurį nedaug kas tuo metu turėjo, o tas jo blizgesys, kai aplink dominavo vien pilka spalva, atrodė kaip nakties metu šviečiantis didelis miestas. Pataisydamas „draugą“ P. Antokolskį, kurio pasakyme jaučiamas kriminalinis atspalvis, perfrazuočiau: „Per saksofoną peiliu - pirmas žingsnis į pragarą“ arba „Peilis ir saksofonas - metalo broliai“, o gal „Vienas žingsnis - saksofonui peilis“ arba „Peilinis saksofonas - tik vienas žingsnis“, na, jau pradėdu improvizuoti...

- Mokslas aukštesniojoje Šimkaus muzikos mokykloje Klaipėdoje, pirmieji laisvo menininko metai - kokie jie buvo? Vėliau Valstybinė konservatorija (dabar - Muzikos ir teatro akademija). Kas Jūsų mokytojai, iš ko sėmėtės klasikinio džiazo pagrindų?

- Turėjau tikslą išmokti laisvai, patogiai ir gerai jaustis muzikoje. Tam ir skyriau visas jėgas. Praktika nuo 5 val. ryto iki vakaro. Gamos, etiudai, muzikos klausymas, pasaulinė muzikinė, grožinė, techninė literatūra, įvairūs ansambliai, pažintis su Pranu Narušiu ir grojimas jo bigbende, Saulius Šiaučiulis, Alvydas Jegelevičius, koncertai, pučiamųjų orkestrai, pirmieji įrašai, sėkmės ir nesėkmės - visa tai grūdino. Į Vilnių atvykau su dideliu muzikiniu bagažu, aštuoniolikos metų jau buvau sukaupęs nemažą klasikinės, džiazo, liaudiškos, populiariosios muzikos, solinio ir ansamblinio grojimo patirtį. Klasikinio džiazo praktiką jau turėjau iš Klaipėdos laikų. Apie 1978 m. pradėjau groti LMTA bigbende, daug koncertuodavome. Kadangi džiazas yra gimęs JAV, tai TSRS buvo nepriimtina visa, kas su tuo susiję, todėl gyvų pavyzdžių, kaip tą muziką reikia atlikti, neturėjome, tik per radijo stoties „Amerikos balsas“ laidas šį tą išgirsdavome. Pamatyti iš arti muzikuojantį tikrą juodaodį džiazmeną buvo tas pats, kaip nusukti į Marsą. Vėliau mano svajonės išsipildė - pirmieji sutikti ir pakalbinti „ateiviai“ buvo garsusis trimitininkas Freddie Hubbardas, arfininkė, pianistė Alice Coltrane, garsiojo Johno Coltrane'o žmona, ir su Charlie Parkeriu grojęs būgnininkas Artas Blakie. Paskui man pačiam teko nemažai groti su amerikiečių muzikantais, kas šiandien yra visiškai normalu.

- Sukūrėte džiazo kvartetą, tapote geriausiu Sovietų Sąjungos saksofonininku ir pelnėte Metų džiazo muzikanto titulą. Kaip tai pakeitė Jūsų gyvenimą? Pripažinimas suteikė daugiau kūrybinės laisvės ar daugiau įpareigojo, nes tapote sektinu pavyzdžiu kitiems džiaz muzikantams?

- Aš buvau auklėjamas taip, kad svarbiausia gyvenime yra pats tikslo siekimas, ne rezultatas. Laimės valandos trumpos. Juk būtų kvaila kiekvieną rytą pasiėmus dūdą prieš grojant galvoti, kada aš jau tą ordiną gausiu. Į skirtus apdovanojimus, titulus, premijas (turiu per 30 tarptautinių, valstybinių ir kitokių) visada žiūrėjau kaip į savo tėvų laimėjimus. Manęs tai neišblaškė, gal labiau kėlė nerimą tai aplinkai, kurioje sukinėjusi. Pavydas, apkalbos, neapykanta, kliudymai - visa tai patirta. Manau, bukletuose būtų įdomiau skaityti, ne kiek premijų artistas gavo, o, sakykim, kad apdovanotas Nacionaline premija gavo 270 patyčių ir 784 pavydo scenas, 1042 kartus

buvo apšmeižtas ir t. t. Taigi sektinu pavyzdžiu nėra taip jau lengva nei tapti, nei būti. Visi esame žmonės ir dirbame savo darbus.

Iš kitos pusės, visada labai džiaugiuosi bet kokių mūsų instrumentininkų, visų pūtikų laimėjimu, nes šis „darželis“ yra truputį apleistas ir reikalingas apravėjimo. Tik nuo mūsų pačių priklauso, kaip visuomenė mus, pūtikus, priims. Vilties yra. Angelas, kaip simbolis, ne be reikalo trimituoja.

- Įdomu, kiek valandų per dieną groja profesionalas, gal turite savo darbo metodiką? Kiek svarbu klausytis koncertų, garso ir vaizdo įrašų?

- Viskas labai paprasta. Pavasarį sėk, vasarą puoselėk, rudenį surink, žiemą džiaukis. Jaunas būdamas treniruokis, subrendęs dirbk, senatvėje švilpauk. Kaip pastebime, visame kame yra ritmas ir viskam savas laikas. Jei aš šiandien, būdamas 55-erių, pradėsiu pirštus miklinti grodamas gamas, kai jau mano raumenys senai susiformavę ir pirštai labiau tinka kam nors parodyti, tai būsiu pats sau melagis arba veltui leisiu laiką. Į vaikystę (pradžią) žiūriu su meile, į senatvę (pabaigą) – su pagarba.

Anksčiau, kai nebuvo nei audio-, nei video-, mobiliųjų telefonų, interneto, elektros, žmonija turėjo puikių muzikantų, gal net įdomesnių nei šiandien. O kaip tapti geru muzikantu? Tokių vaistų nežinau. Patirtis parodė, kad einant šiuo keliu rasime daug žuvusių, prasigėrusių, nusivylusių, sužeistų, ižeistų, užmirštų, susireikšminusių, murmančių ir tiesiog piktų žmogelių. Aš į muziką niekada nežiūrėjau kaip į darbą, nors ji mane maitina nuo pat pradžios. Mano atsakymas į Jūsų klausimą būtų toks. Neįsitempkime, atsipalaiduokime, įsileiskime daugiau humoro ir meilės artimui. Mažiau imkime, daugiau atiduokime. O tuomet galėsime ir pašvilpauti.

- Kaip scenoje randate ryšį su ansambliu ir su klausytojais? Ką patartumėte solistui?

- Yra stipriai išreklamuotų muzikantų, kiti patys išsireklamavę, ir tik tikrieji tylūs. Man labiausiai priimtini pastarieji. Gerdamas vandenį aš žinau, ar jis geras, ar užterštas. Gali tai matyti ir jausti. Solistui patarčiau mažiau save rodyti, daugiau pačią muziką išgyventi. Kontaktas su ansambliu taip pat yra atsidavimo artimui, bet ne savęs demonstravimo pavyzdys. Tik per tokių ryšių galima išgauti siekiamą kokybę. Artistas scenoje neturi užsiimti pašaliniais dalykais, tokiais kaip „ryšio ieškojimas“ su klausytojais. Tai daugiau lengvesnio žanro ieškotojų užsiėmimai. Jei grodamas esi visu savo kūnu ir siela muzikoje, tai įtraukia visa, kas tuo metu yra aplink. Kartais tai vyksta lėtai, o kartais nutinka staiga, kaip išsiveržusio ugnikalnio lava viską pasiglemžia. Suspėjusių pasitraukt nėra. Taškas.

- Saksofonų šeima didelė, ar teko groti visais, ir kuris mieliausias?

- Gyvenime teko čiupnoti nemažai instrumentų, ne tik saksofonų. Mačiau, kaip kinta žmonių, bandančių groti įvairiais instrumentais, veido išraiškos. Pažįstu nemažai muzikuojančių diplomatų, valstybės veikėjų, gydytojų, sportininkų, aktorių, funkcionierių ar policininkų. Jų veido išraiška, mimika, emocijos, kūno judesiai žaibiškai keičiasi – muzika daro stebuklus. Tai labai įdomūs momentai, lyg gimdymas, lydymas nežinios baimės. Pradžioje pasitikėjimas savimi ir visiškas nusivylimas po sekundės. Didžiulis pakilimas ir noras tęsti. Vėliau pyktis, kai neišeina išpūsti jokio

garso. Dviejų vienodų pojūčių nesu pastebėjęs. Tai būna lyg filme.

Į instrumentus žiūriu, kaip mama žiūri į vaikus, visi jie yra mylimi. Saksofoną pažįstu geriau, nes dažniau bendrauju. Yra tekę groti ir pirmaisiais Adolfo Sakso sukurtais instrumentais.

- Paminėkite penkis, Jūsų nuomone, svarbiausius savo koncertus ir kodėl jie buvo reikšmingi?

- Muzikos istorijoje saksofonas atsirado 1846 m. Man asmeniškai teko būti ledlaužiu keičiant požiūrį į šį instrumentą. Ten, kur saksofonas, ten viskis, cigaras... Kelias nuo smuklių, restoranų, vestuvių (prirūkytų patalpų) iki solidžių filharmonijų ir bažnyčių (neprirūkytų patalpų). Žinant, kaip Lietuva sunkiai įsileidžia naujoves, reikėdavo daug ką įtikinėti, aiškinti, tiesiog apšviesti žmones koncertuojant vienoje ar kitoje vietoje. Žiūrint sportiniu požiūriu - „pirmasis“, „pirmą kartą“, būtų galima priskaičiuoti nemažai užimtų pirmųjų vietų. Nežinau, ką vadint svarbiausiu koncertu. Buvo koncertų karalienėms, princams, prezidentams, buvo ir kaime vienai bobutei, kuri po to ilgai verkė. Buvo įdomus grojimas Lietuvos banke 2010 m. dienos metu pristatant muzikai išleistą 10 litų monetą. 1986 metais Lietuvoje atsirado du pirmieji oro balionai, kuriuos vėjas nešė virš sodybų, iš oro teko koncertuoti Ukmergės ir Molėtų kaimo žmonėms. Nekasdienis įvykis buvo koncertas „Strasbūras-Vilnius“ internetu 2002 m. iš Vilniaus rotušės. Esu grojęs penkiose pasaulinėse EXPO parodose Vokietijoje, Japonijoje, Ispanijoje, Kinijoje ir Pietų Korėjoje. Šiaip muzikantai labiausiai vertina prestižines pasaulio sales. Aš taip nemanau. Rugių lauke, ant ežero ar virš jo, pamiškėj irgi gerai skamba. Taigi vadinu, kas dabar tiesiog ateina į galvą, ką randu savo atminties skrynelėje:

1. Pirmasis Lietuvos džiaz ansamblis, koncertavęs džiaz tėvynėje JAV ir Australijoje, 1995 m.
2. Pirmą kartą Lietuvos bažnyčios istorijoje saksofono ir vargonų muzikos koncertas Vilniaus arkikatedroje, 1996 m.
3. Koncertas Niujorko filharmonijoje, Linkolno centre su Niujorko šv. Luko simfoniniu orkestru, 2007 m.
4. Pirmasis Lietuvos muzikos istorijoje saksofono rečitalis Trakų pilies menėje su Lietuvos kameriniu orkestru, klasikinės muzikos programa, 2012 m.
5. Pirmasis Lietuvos muzikos istorijoje saksofono rečitalis su simfoniniu orkestru, klasikinės muzikos programa, 2012 m.

- Neseniai Jums buvo sutektas LMTA profesoriaus vardas - tikriausiai esate pirmasis džiaz profesorius Lietuvoje? Grįžtant prie šypsena keliančios pradžioje minėtos P. Antokolskio frazės, kas galėjo pagalvoti, kad prabėgus kiek laiko Lietuva taps nepriklausoma, o saksofonas išugdys netgi džiaz profesorių... Kaip manote, ar Lietuvos kultūroje, ir ne tik, vyksta dideli pokyčiai?

- Pirmasis oficialus džiaz muzikos profesorius yra mano buvęs mokytojas Pranas

Narušis iš Klaipėdos universiteto. Pionierius, profesionalas, Lietuvos džiazo mokyklos pradininkas. Man visada keista girdėti, kad GTC (V. Ganelino, V. Tarasovo, V. Čekasino trio) yra džiazo pradininkai Lietuvoje. Jie grojo savo autorinę, avangardinę, šiuolaikinę muziką. Džiazo klasiką grojo visai kiti žmonės.

Kalbant apie pokyčius Lietuvos kultūroje paprastai lengviausia visas strėles nukreipti į valdžią, Kultūros ministeriją, Vyriausybę. Leidžiančių strėlytes visada buvo daug, bet norimo rezultato kažkaip nepasiekta, gal jos nepataikė? Tyla. Pasaulyje nėra daug kultūros ministerijų, bet yra šalių, kurios turi aukštą kultūrą ir be kultūros ministerijų. Nuo mūsų prasideda kultūra, ne nuo ministerijos. Ką šiandien gali kultūros ministras, kai jam atimta teisė valdyti finansus?

- Tapote pučiamųjų instrumentų orkestro „Trinitas“ meno vadovu. Ar ketinate su kolektyvu susilieti ne tik rinkdamas meno programas, tačiau ir jas įgyvendindamas?

- Atsakymas bus po metų kitų.